

7. Pokaichuk, V., Polyvaniuk, V., Fursa, V., Zubets, O. (2021) Metodichni rekomendatsii shchodo vykorystannia Interaktyvnoho multymediinoho lazernoho tyru «Rubin-U» pid chas provedennia stsenario-orientovanykh zaniat z dystsyplin «Taktyko-spetsialna pidhotovka» ta «Vohneva pidhotovka» [Methodical recommendations for the use of the Interactive multimedia laser shooting range «Rubin-U» during scenario-oriented classes in the disciplines «Tactical Special Training» and «Fire Training»]. Dnipro : DDUVS. 64 p. URL: <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/6469>. [in Ukr.].

8. Myslyva, O. O., Bodyriev, D. A. (2021) Vohneva pidhotovka: innovatsii vs. Tradytsii [Fire training: innovation vs. traditions]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav.* № 1. pp. 23–28. URL: <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/6598>. [in Ukr.].

9. Polyvaniuk, V. D., Fedchenko, T. K. (2022) Vykorystannia striletskykh trenazheriv dlia pidhotovky maibutnikh politseiskykh [Using shooting simulators to train future police officers]. *Aktualni problemy sluzhbovo-boiovoi diialnosti syl sektoru bezpeky i oborony Ukrainy v umovakh voiennoho stanu : materialy Rehion. nauk.-prakt. konf.* (m. Dnipro, 30 cherv. 2022 r.). Dnipro : DDUVS. pp. 67–68. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/10441/1/27.pdf>. [in Ukr.].

ABSTRACT

Vasyl Polyvaniuk, Dmytro Bodyriev. Use of modern technologies for fire training of police in war conditions: advantages and disadvantages. The study is devoted to the use of technologies of fire training of policemen in war conditions. The advantages and disadvantages of using modern technologies, such as shooting simulators and virtual simulators, in the process of training police officers for combat operations are analyzed. Particular attention is paid to analyzing the effectiveness of such technologies and their possible impact on the psychological state of police officers. The issue of the use of firearms training technologies in the context of international cooperation and joint military exercises is also considered. The research shows that the use of modern firearms training technologies can provide more effective and safe training of police officers to act in war conditions, but certain disadvantages and limitations of such technologies should be taken into account. In addition, the study identifies certain shortcomings and limitations of the use of firearms training technologies and provides recommendations on the optimal use of such technologies to achieve maximum effect in preparing police officers for combat operations in war. Thus, the study expands our knowledge about the use of firearms training technologies and their capabilities in wartime, which is important for increasing the effectiveness and safety of police actions in such situations.

Emphasis is placed on the importance of proper organization of firearms training and police training in wartime, taking into account the specifics of combat operations and the peculiarities of interaction with other military units. The conclusions of the study may be useful for developing an effective strategy for police firearms training in wartime and improving their preparation for actions in dangerous situations.

Keywords: *fire support, police officers, war, modern fire support technologies, advantages of shooting training, law enforcement officers, martial law.*

УДК 342.7

DOI: 10.31733/2078-3566-2023-2-38-42

Валентина ЧЕРНОБУК©

викладач

(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

Стаття присвячена особливостям захисту прав дитини на тимчасово окупованих територіях України. Розглянуто правове становище дитини в сучасному світі. Проаналізовано нормативно-правовий механізм захисту прав дитини в умовах війни. Розкрито роль Уповноваженого з прав дитини в реалізації захисту прав дитини на тимчасово окупованих територіях України.

Ключові слова: *діти, тимчасово окуповані території, міжнародно-правові акти, захист.*

© В. Чернобук, 2023

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0003-0249-5051>

chernobokvalentina@gmail.com

Постановка проблеми. Внаслідок військового нападу на Україну з боку російської федерації усі неповнолітні українці зазнали порушень своїх основних прав, закріплених Конституцією України та міжнародним правом. Від порушення права на приватність і захист до належних прав на розвиток, здоров'я, догляд, відпочинок і дозвілля, освіту і сім'ю. На жаль, це не повний перелік порушень.

Як відомо, війна в нашій країні почалася не з моменту повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України, а з анексії Криму та збройного нападу росії на Донбас. Тоді в Україні не було розвиненої законодавчої та нормативно-правової бази щодо захисту прав дитини в умовах збройного конфлікту та конфіскації частин української території. Особливо в той час багато тих, хто вивчав адвокацію прав дітей під час збройних конфліктів, зазначали, що держави повинні спочатку відповідати міжнародним стандартам адвокації прав дітей під час війни. Зокрема, забезпечити ратифікацію Статуту Міжнародного кримінального суду та внесення відповідних змін до статті 124 Конституції України, ратифікувати норми законодавства України, що прямо забороняють вербування та використання неповнолітніх у збройних конфліктах, закон про захист дитинства.

Із тих пір законодавство про захист прав дитини в умовах воєнного стану суттєво вдосконалилося, але залишається ще багато прогалин, котрі необхідно заповнити шляхом прийняття та внесення змін до законів і підзаконних актів із цього питання. Проте слід зазначити, що в цей нелегкий для країни час наша держава успішно захищає права дітей.

Метою статті є дослідження особливостей захисту прав дитини на тимчасово окупованих територіях України; аналіз нормативно-правового механізму захисту прав дитини в умовах воєнного стану; окреслення ролі Уповноваженого з прав дитини на тимчасово окупованих територіях України.

Виклад основного матеріалу. Діти – найбільш незахищена, вразлива соціальна група, вони найчастіше стають жертвами злочинів, що завдають шкоди життю та здоров'ю. Захистові прав дитини приділяється значна увага в міжнародно-правових документах, котрі визначають не лише права дитини, а й систему їх забезпечення. Реалізація права дитини на життя і здоров'я має глобальний характер, що відображено як у міжнародно-правових актах, так і в національному законодавстві.

Світова спільнота відстоює ставлення до дітей як продовжувачів сучасної цивілізації та відносин, що складаються в сучасному суспільстві. На міжнародно-правовому рівні дитинство є однією з найважливіших правових цінностей, про що неодноразово наголошувалося в міжнародних і регіональних актах. Однак у більшості регіонів світу діти нечасто беруть участь у процесі прийняття рішень щодо їхньої ситуації [1, с. 105].

Постійні обстріли, руйнування, вимушена евакуація, поранення та загибель людей важко переживають дорослі, а тим паче діти. Війна завдає дітям більше горя і страждань – як фізичних, так і моральних. Обстріли, руйнування та жакливі образи смерті назавжди змінюють їхню звичну картину життя, прирікаючи на страх, голод і холод, а часто й на сирітство. У зв'язку з російською агресією проти України питання захисту прав дітей-громадян набуває особливого значення. Адже ворог цілить по майбутньому української держави, її генофонду. Сотні загиблих дітей у Бучі, Маріуполі, Харкові, тисячі понівечених, звалтованих, позбавлених батьківського піклування, незаконно вивезених із України [3].

Внаслідок війни в Україні тисячі дітей залишаються сиротами, втрачають зв'язок із родиною та опиняються у складних життєвих обставинах. За даними державного порталу пошуку дітей «Діти війни», з 24 лютого до 11 серпня внаслідок збройної агресії російської федерації в Україні постраждали 1066 дітей, із них 361 дитина загинула та 705 дітей отримали поранення, 204 дитини вважаються зниклими безвісти, 6159 – вислано. Водночас, за даними установи, виявлено 4403 дитини та повернуто 50 дітей.

Ці цифри не є остаточними, оскільки ведеться робота з їх розміщення у місцях активних бойових дій, на тимчасово окупованих і звільнених територіях.

Діяльність держави у сфері забезпечення прав дитини на життя і здоров'я реалізується шляхом здійснення правових, організаційних та адміністративних заходів. Вивчення міжнародно-правових актів необхідне не лише для забезпечення належних гарантій захисту права дітей на життя та здоров'я, а й для усунення прогалин у внутрішньому законодавстві, забезпечення правових засобів захисту та механізмів ефективного розслідування втручань у життя та здоров'я дітей.

До 2016 р. фактично єдиною спеціальною правовою нормою, що врегульовувала статус дитини в умовах збройного конфлікту, було положення ст. ст. 30–33 Закону України «Про охорону дитинства», котрі не відповідали ситуації, що склалася в Україні. Удосконалення системи забезпечення прав дитини в Україні відбувається шляхом вдосконалення механізмів і процедур прийняття рішень щодо захисту дитини за місцем її фактичного проживання, розвитку соціальних служб підтримки сімей з дітьми, які потрапили у складні життєві обставини внаслідок військових дій чи збройних конфліктів. Верховна Рада України 26 січня 2016 р. прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законів України, спрямованих на посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми». А 5 липня 2017 р. Уряд України ухвалив постанову № 268 про надання дітям статусу постраждалих внаслідок воєнних дій [4].

Сьогодні можна зробити висновок, що права дитини в Україні законодавчо визначені досить широко, однак у цій сфері існує чимало проблем:

- питання належного правозастосування та притягнення до відповідальності осіб, винних у недотриманні законодавства про охорону;
- відсутність контролю за дотриманням законодавства України у сфері захисту прав дітей на окупованих територіях АР Крим та окремих районах Донецької та Луганської областей, на чому неодноразово наголошувалося під час слухань на тему «Права дитини в Україні»;
- забезпечення, дотримання, охорона;
- ще меншу підтримку від держави отримують діти, які були поранені під час бойових дій, втратили годувальника чи батьків або отримали інвалідність унаслідок бойових дій і зазнали найбільших страждань від бойових дій;
- особливого догляду потребують діти, які проживають у «сірій зоні» та поблизу бойових дій у Донецькій, Луганській областях та прилеглих районах.

За даними ЮНІСЕФ, зараз у межах 15 кілометрів по обидва боки лінії розмежування проживає майже 200 тисяч дітей віком до 18 років. Це діти, які щодня на власні очі бачать зброю, чують постріли, під час бомбардувань ховаються у бомбосховищах, але попри все вчаться. Це діти війни, які ростуть і розвиваються під час війни. Для багатьох із них наслідками збройного конфлікту є втрата батьків, психологічна травма, стрес, розпад сімей, переїзд, розірвання стосунків із друзями [2].

Розглядаючи правову природу цього питання, слід зазначити, що нещодавно у Законі України «Про охорону дитинства» було запроваджено нову категорію дітей: дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, – дитина, яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, залучена до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалася, у тому числі в полоні, а також зазначений Закон було доповнено статтями 30 «Заборона участі дітей у воєнних діях і збройних конфліктах» та 30-1 «Захист дітей, які перебувають у зоні воєнних дій і збройних конфліктів, та дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів». Водночас питання допомоги дітям, які постраждали внаслідок воєнних дій або збройних конфліктів, наразі не визначено в законодавстві.

Оскільки дитина, яка зареєстрована як внутрішньо переміщена особа, має право отримати статус дитини, яка постраждала внаслідок бойових дій та збройних конфліктів, то всі права, що передбачені Законом «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [3], поширюються на цю категорію дітей. Крім того, невирішеною є проблема залишення дітей, які проживають на підконтрольних Україні територіях, де виникає зазначена у ст. 1 вищезгаданого Закону ситуація «як негативний наслідок збройного конфлікту, тимчасової окупації, будь-яких проявів насильства, порушень прав людини, надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру».

Крім того, отримання цього статусу пов'язане з численними бюрократичними перепонами, а з огляду на недостатнє змістовне наповнення стають зрозумілими причини небажання осіб отримувати статус дитини, яка постраждала внаслідок бойових дій та збройних конфліктів: з 1 вересня 2018 р. його отримали лише 0,18% дітей із-поміж тих, хто мав на це право. Також такий статус не охоплює всі аспекти шкоди, котрої

дитина може зазнати, перебуваючи на території збройного конфлікту.

Вагому роль відіграє Уповноважений президента України з прав дитини, який забезпечує реалізацію Президентом України конституційних повноважень щодо дотримання конституційних прав дитини, виконання Україною певних міжнародних зобов'язань у цій сфері.

Відповідно до покладених на нього завдань Уповноважений має право:

- брати в установленому порядку участь у розробці законопроектів Президента України про права та законні інтереси дітей;
- звертатися за сприянням до державних органів для вирішення питань, віднесених до його компетенції;
- одержувати в установленому порядку від державних підприємств, установ та організацій необхідну інформацію, документи і матеріали з питань, що належать до його компетенції, у тому числі з обмеженим доступом;
- залучати до розробки окремих питань представників органів громадського суспільства, державної влади, місцевого самоврядування, науковців та експертів, у тому числі на договірних засадах, у відповідних випадках, у встановленому порядку;
- брати участь у встановленому порядку у засіданнях національних органів для обговорення питань, що належать до його компетенції;
- звертатися до органів державної влади, у тому числі правоохоронних, щодо виявлених фактів порушення прав та законних інтересів дітей;
- досліджувати встановлений порядок щодо стану соціально-правового захисту дітей у закладах для дітей, позбавлених батьківського піклування, та дітей-сиріт, закладах соціального захисту дітей та спеціальних дитячих закладах, виховання дітей у навчальних закладах;
- взаємодіяти з організаціями, в тому числі міжнародними, для захисту прав і законних інтересів дітей [4].

Дитина є номінальною соціальною складовою суспільства і держави. Вона відображає світ, у якому живе, і соціальні відносини, в яких розвивається. Тому від того, наскільки уповноважені державні інститути забезпечуватимуть розвиток дитини як особистості, залежатиме подальша доля всього громадянського суспільства та його економічних, політичних, соціокультурних інститутів.

Недарма протягом останніх десятиліть світова спільнота приділяла значну увагу питанням правового забезпечення та захисту прав дитини, дитинства і материнства, усвідомлюючи, що кожне наступне покоління впливає на вирішення питань глобальної безпеки, стабільності і розвитку усіх сфер суспільних відносин. Дитина, яка отримала необхідну підтримку з боку держави у процесі свого становлення як особистості, є гарантом її суверенного розвитку, міжнародного визнання та основою всіх демократичних перетворень і процесів, що відбуваються в ній. Головна мета зростання добробуту кожного. Захист прав дитини – проблема, що сьогодні потребує невідкладного вирішення [5, с. 36].

Висновки. Важливим напрямом діяльності нашої держави у сфері захисту прав дитини є вдосконалення чинного законодавства та ратифікація договорів, у тому числі імплементація міжнародного права. Тому Україна є учасницею багатьох міжнародних документів у сфері забезпечення прав дитини. Однак оскільки в країні діє воєнний стан, виконати державне завдання щодо захисту прав дітей дуже складно.

Держава ніколи не полишає питання дітей. У воєнний час необхідно якнайшвидше законодавчо закріпити та вирішити низку проблем щодо захисту прав дитини. Очевидно, що воєнний стан та активні бойові дії в Україні сьогодні створили нову реальність, у якій звичайні процедури захисту прав дитини, закріплені в законах, що діють у мирний час, не мають жодного значення, а навіть якщо й мають, то взагалі не працюють. В умовах воєнного стану постає питання про можливість реального захисту прав дітей, які постраждали від російської агресії та проживають без піклування батьків чи у складних умовах. Забезпечення прав дітей в умовах воєнного стану потребує злагоджених зусиль багатьох організацій та відомств. Особливо в останні місяці, коли з'явилася низка нових документів, що регулюють поведінку не лише батьків та інших родичів, а й дітей.

Список використаних джерел

1. Волкова І. І. Правова основа механізму захисту прав дітей. *Правові новели : науковий юридичний журнал*. 2021. № 14. С. 105–112.
2. Діти та збройні конфлікти: нормативно-правова база. *War childhood museum*. URL:

<https://warchildhood.org/ua/children-and-armed-conflict-legal-framework/#:~:text=Основні%20міжнародно-правові%20акти%2C%20що,ратифікований%20Україною%20у%202004%20році>).

3. Ягофаров Д. А. Права людини. Міжнародно-правовий захист прав дитини. URL: <http://pravolib.pp.ua/mejdunarodnopravovaya-zaschita-prav-18503.html>.

4. Трестер Ю. О. Міжнародні механізми захисту прав дітей. *Державне управління: удосконалення та розвиток* : електронний журнал. 2013. № 9. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=632>.

5. Щебетун І. С. Захист прав дітей на окупованих територіях: міжнародний досвід та українські реалії. *Політичне життя*. 2019. № 2. С. 33–37.

Надійшла до редакції 21.05.2023

References

1. Volkova, I. I. (2021) Pravova osnova mekhanizmu zakhystu prav ditei [Legal basis of the mechanism for the protection of children's rights]. *Pravovi novely : naukovyi yurydychnyi zhurnal*. № 14. pp. 105–112. [in Ukr.].

2. Dity ta zbroini konflikty: normatyvno-pravova baza [Children and armed conflicts: regulatory and legal framework]. *War childhood museum*. URL: <https://warchildhood.org/ua/children-and-armed-conflict-legal-framework/#:~:text=Основні%20міжнародно-правові%20акти%2C%20що,ратифікований%20Україною%20у%202004%20році>). [in Ukr.].

3. Yagofarov, D. A. Prava liudyny. Mizhnarodno-pravovyi zakhyst prav dytyny [Human Rights. International legal protection of the rights of the child]. URL: <http://pravolib.pp.ua/mejdunarodnopravovaya-zaschita-prav-18503.html>. [in Ukr.].

4. Trester, Yu. O. (2013) Mizhnarodni mekhanizmy zakhystu prav ditei [International mechanisms for the protection of children's rights]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok : elektronnyi zhurnal*. № 9. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=632>. [in Ukr.].

5. Shchebetun, I. S. (2019) Zakhyst prav ditei na okupovanykh terytoriiakh: mizhnarodnyi dosvid ta ukrainski realii [Protection of children's rights in the occupied territories: international experience and Ukrainian realities]. *Politychne zhyttia*. № 2. pp. 33–37. [in Ukr.].

ABSTRACT

Valentyna Chernobuk. Protection of children's rights in the temporarily occupied territories of Ukraine. The article is devoted to the peculiarities of the protection of children's rights in the temporarily occupied territories of Ukraine. The legal position of the child in the modern world is considered. The regulatory and legal mechanism for the protection of children's rights in the conditions of war is analyzed. The role of the Children's Rights Commissioner in the protection of children's rights in the temporarily occupied territories of Ukraine has been revealed.

The author states that an important direction of our state's activity in the field of child rights protection is the improvement of current legislation and the ratification of treaties, including the implementation of international law. Therefore, Ukraine is a participant in many international documents in the field of ensuring children's rights. However, since the country is under martial law, it is very difficult to fulfill the state task of protecting children's rights.

In the conditions of martial law, the question arises about the possibility of real protection of the rights of children who suffered from Russian aggression and live without parental care or in difficult conditions. Ensuring the rights of children under martial law requires the coordinated efforts of many organizations and departments. Especially in recent months, when a number of new documents appeared, regulating the behavior not only of parents and other relatives, but also of children.

Keywords: *children, temporarily occupied territories, international legal acts, protection.*